

С.Г. Головка, к.і.н., доцент, М.В. Роцук, І.А. Коцюруба
(Національний авіаційний університет, Україна, м. Київ)

ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ПОВІТРЯНИХ
ПЕРЕВЕЗЕНЬ В УКРАЇНІ КРИЗЬ ПРИЗМУ МІЖНАРОДНИХ СТАНДАРТІВ

У доповіді розглядаються окремі аспекти правового регулювання повітряних перевезень в Україні, аналізуються міжнародні стандарти правового регулювання, а також їх імплементація в національне законодавство. Процес переходу України до розвинутої ринкової економіки зумовив гостру потребу у створенні сприятливої правової бази для розвитку нашої держави у сфері повітряних перевезень. У сучасному українському суспільстві, яке поступово виходить із кризового стану на шлях стабілізації, особливе значення надається транспортній сфері, зокрема міжнародним повітряним перевезенням. Сфера перевезення повітряним транспортом є одна із найпоширеніших, і тому норми національного законодавства мають відповідати міжнародним стандартам у сфері перевезень. Серед джерел регулювання повітряних перевезень можна вказати на Цивільний і Господарський кодекси України, міжнародно-правові акти, двосторонні міжнародні угоди про повітряне сполучення; до спеціальних джерел – Повітряний кодекс України, Правила повітряних перевезень вантажів та інші підзаконні нормативні акти, що регулюють повітряні вантажні перевезення. Договір перевезення вантажу повітряним транспортом також є джерелом правового регулювання повітряних перевезень. Систематизація джерел їх регулювання дозволяє простежити тенденції зближення вітчизняного і міжнародного законодавства у сфері повітряних перевезень. Тому уніфікації норм національного законодавства і міжнародних конвенцій та інших угод, які регулюють повітряні перевезення, відіграють важливу роль у регулюванні такого виду перевезень[1, с. 203].

Серед тенденцій розвитку правового регулювання у сфері повітряних

вантажних перевезень, як зазначає І. Безлюдько, є поглиблення співпраці заради інтеграції України у Європейське і світове співтовариство у галузі правового регулювання вантажних повітряних перевезень, приведення у відповідність норм міжнародних багатосторонніх конвенцій і норм чинного законодавства України стосовно меж відповідальності перевізника, перспективи укладення двох- і багатосторонніх угод про повітряне сполучення з країнами, з якими такі угоди ще не укладені тощо. З метою прискорення розвитку транспортної системи, її інтеграції в європейську та світову транспортні системи в Україні необхідно ратифікувати міжнародні конвенції та укласти договори в сфері перевезень. Необхідно зазначити, що міжнародні повітряні перевезення регулюються відповідними конвенціями та багатосторонніми договорами[2, с. 12]. Ефективне регулювання повітряних перевезень стало можливим завдяки діяльності міжнародних організацій. Однією з перших була створена Міжнародна авіатранспортна асоціація(1919 р.). На початку40-х років до неї входили найбільші авіакомпанії США та

38.109

Європи. У1945 р. асоціацію реорганізовано й прийнято її новий Статут. Вона об'єднала провідні авіакомпанії Європи, США, Азії, Австралії. Вона повинна була сприяти розвитку безпечного, регулярного та економічно вигідного для держав авіасполучення. З цією метою нею було прийнято єдині умови перевезень(1927 р.), форми квитків, багажних квитанцій, накладних(1929 р.), умови перевезення пасажирів і багажу(1954 р.) та ін[1]. Створення у1944 р. міжурядової спеціалізованої установи– Міжнародної організації цивільної авіації(ІКАО), яка почала функціонувати у1947 р., – призвело до об'єднання зусиль з урегулювання повітряних перевезень понад160 країн світу. У рамках ІКАО розробляються проекти міжнародних конвенцій. Було підготовлено Гаазький протокол1955 р., Гвадалахарську конвенцію1961 р., Гватемальський протокол1971 р. Важливе значення має Чиказька конвенція1944 року. Вона встановила, що регулярне здійснення повітряних перевезень в іншу країну

неможливе без спеціального дозволу тієї країни. Завдяки укладенню Чиказької конвенції склалася практика укладання двосторонніх угод про контроль за повітряними перевезеннями. 12 жовтня 1929 р. підписана Варшавська конвенція про уніфікації деяких правил, що стосуються міжнародних повітряних перевезень. Вона є основною міжнародною угодою, яка визначає умови повітряних перевезень пасажирів і вантажів. В Україні при здійсненні авіаперевезень керуються багатосторонніми, двосторонніми договорами про повітряне обслуговування, а також Повітряним кодексом, у якому вказано, що регулярні міжнародні польоти повітряних суден, під час яких повітряні судна перетинають державний кордон України та іншої держави, здійснюються на підставі міждержавних домовленостей і міжнародних угод. Нерегулярні міжнародні польоти можуть виконуватися за спеціальними дозволами. Згідно з нормами Варшавської конвенції, договір перевезення оформляється складанням проїзного квитка— для пасажирів, багажні квитанції— для багажу, авіа накладної— для вантажу. Авіанакладна складається у трьох оригінальних екземплярах. Перший екземпляр, призначений для перевізника, та другий— для вантажоодержувача(супроводжує вантаж), підписує вантажовідправник. Третій екземпляр підписує перевізник. Його вручають вантажовідправнику після прийняття вантажу до перевезення.

Вантажовідправник повинен подати в разі вимоги й інші документи чи інформацію. Якщо ці вимоги не виконані, відправник відповідає перед перевізником за будь-яку шкоду, що виникла внаслідок неподання ним документів чи інформації. Якщо перевізник готує документ на прохання вантажовідправника, він зобов'язаний це зробити як його агент. Таким чином, накладна і вказані у неї відомості є достатнім доказом укладення договору.

Для правового регулювання повітряних перевезень важливу роль відіграє також законодавче визначення самих понять, що розкривають суть повітряних перевезень. Так, наприклад, повітряний перевізник— центральний суб'єкт відносин перевезення. Повітряним перевізником визнається будь-яка

юридична чи фізична особа, яка виконує повітряні перевезення і має права експлуатанта авіаційної техніки. Стосовно іноземних повітряних перевізників визнаються права експлуатанта за документами, які видані компетентним органом відповідної зарубіжної держави і відповідають вимогам міжнародних договорів та угод, учасницею яких є Україна[3, с. 102].

Згідно з Постановою Кабінету Міністрів України“Про затвердження

Положення про національного повітряного перевізника” (15.11.1996 р.)

38.110

передбачено перевізника із спеціальним статусом– національного повітряного перевізника. Запровадження для авіаційних підприємств статусу національного повітряного перевізника передбачає створення умов для поліпшення транспортних зв'язків України з іншими державами та підвищення конкурентоспроможності вітчизняних авіапідприємств на міжнародному ринку транспортних послуг. Статус національного повітряного перевізника підприємству надається за умов: воно є юридичною особою згідно із законодавством України і основним видом його діяльності є авіаційні перевезення; більш як 50% належного йому майна перебуває у державній власності; діяльність підприємства повністю відповідає вимогам Повітряного кодексу України; повітряні судна, які експлуатуються ним на повітряних трасах, відповідають міжнародним технічним вимогам; підприємство має власний сертифікат експлуатанта, товарний знак, трилітерний код ІКАО, телефонну позначку та власну перевізну документацію; протягом останніх трьох років не має вагомих порушень щодо виконання польотів згідно з офіційними повідомленнями. Надання авіаційному підприємству статусу національного повітряного перевізника здійснюється на конкурсних засадах за поданням відповідного міністерства на підставі рішення Кабінету Міністрів України. Національний повітряний перевізник зобов'язаний забезпечувати: першочергове виконання обов'язків, що випливають із міжнародних договорів України, замовлень та окремих завдань Кабінету Міністрів України на

повітряні перевезення; належний рівень безпеки польотів, авіаційної та екологічної безпеки, регулярності польотів та культури обслуговування. Авіаційне підприємство, якому надано статус національного повітряного перевізника, може бути позбавлене цього статусу у разі недодержання ним вимог.

Повітряні перевезення виконуються на підставі договору. Кожний договір повітряного перевезення та його умови посвідчуються документом на перевезення, який видається авіаційним підприємством або уповноваженими ним організаціями чи особами (агентами). Документами на перевезення є: квиток – при перевезенні пасажирів; багажна квитанція – при перевезенні речей пасажирів як багажу; відповідні документи – при перевезенні вантажу, пошти та інших предметів. Форми документів на перевезення та правила їх застосування встановлюються Укравіатрансом. Авіаційні перевезення поділяються на внутрішні перевезення та міжнародні перевезення. Внутрішні перевезення – це перевезення, при яких пункт відправлення і пункт призначення розташовані на території однієї держави і перевезення не передбачає зупинки на території іншої держави. Міжнародні перевезення – це перевезення, здійснюване відповідно до договору міжнародного повітряного перевезення, при якому пункт відправлення і пункт призначення незалежно від наявності перевантаження або перерви в перевезенні розташовані: на території двох держав, на території тієї самої держави, якщо передбачена зупинка на території іншої держави. Окремо визначається так зване змішане перевезення – перевезення пасажирів, багажу або вантажу, здійснюване перевізниками різних видів транспорту. Особливий вид перевезення – чартерне повітряне перевезення – виконується на підставі договору чартеру, за яким одна сторона зобов'язується надати іншій стороні за плату всю місткість одного чи кількох повітряних суден на один або кілька рейсів для повітряного перевезення пасажирів, багажу, вантажу і пошти або для іншої мети, якщо це не суперечить

чинному законодавству України[4, с. 156]. Договір перевезення пасажирів та багажу посвідчується квитком встановленого зразка, який підтверджує укладення договору перевезення і містить істотні умови перевезення. Такий договір посвідчується вантажною авіаційною накладною, яка підтверджує укладення договору повітряного перевезення вантажу між перевізником і відправником, умови перевезення і прийняття вантажу перевізником. Умови договору, що містяться у вантажній накладній, являють собою короткий виклад основних положень щодо перевезення. Вантажна накладна складається і підписується відправником і вручається перевізнику разом із вантажем. У міжнародних перевезеннях правилами висуваються додаткові вимоги, зокрема ввезення, вивіз або транзит вантажу повинні бути дозволені законами і правилами країни, на територію, із території або через територію якої здійснюється перевезення. Питання міжнародних перевезень регулюється Конвенцією для уніфікації деяких правил міжнародних повітряних перевезень (Монреаль, 28.05. 1999 р.), Наказом Міністерства транспорту №793 від 14.10.03 “Про затвердження Правил повітряних перевезень вантажів”, Наказом Міністерства транспорту № 568 від 25.07.03 “Про затвердження Правил повітряних перевезень пасажирів і багажу” та іншими нормативними актами.

Отже, зазначені конвенції та договори створюють відповідну правову базу для міжнародних перевезень. Країни-учасниці ІКАО відповідно до її Статуту повинні передавати їй копії всіх укладених ними угод, договорів, конвенцій з питань цивільної авіації; мають враховувати її рекомендації. З метою організації повітряних польотів цивільних літаків однієї держави над територією іншої укладаються спеціальні двосторонні й багатосторонні угоди. В них підтверджується право на експлуатацію відповідної повітряної лінії, встановлюється розклад і визначаються тарифи, закріплюються положення про забезпечення безпеки польотів, дії законодавства і різних правил, порядок ведення переговорів у разі виникнення спорів щодо тлумачення і застосування угоди. Таким чином, під міжнародним транспортним правом слід розуміти

систему міжнародно-правових принципів і норм, які регулюють відносини, що виникають у процесі використання різних видів транспорту у сфері міжнародного економічного співробітництва.

Список літератури

1. Опришко В.Ф. Міжнародне економічне право: підручн. / В.Ф.

Опришко. – К. : КНЕУ, 2003. – 311 с.

2. Безлюдько І.О. Договір перевезення вантажу повітряним

транспортом за цивільним правом України: автореф. дис. на здобуття наук.

ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.03 «Цивільне право і цивільний процес;

сімейне право; міжнародне приватне право» / І.О. Безлюдько. – К., 2005. – 20 с.

3. Бордунов В.Д. Международное воздушное право: учебн. / В.Д.

Бордунов. – М: Авиабизнес, 2007.– 464 с.

4. Малєєв Ю.М. Міжнародне повітряне право: Питання теорії та

практики/ Ю.М. Ма- лєєв. – М., 2002.– 215 с.